

Bu alışma, 1991 sonrasında Amerikan siyaset ve dış politikasını Soğuk Savaş döneminden kopuş olarak değerlendirmek ve 11 Eylül saldışlarını milat kabul etmek yerine 1945 sonrasındaki srekliplikleri ortaya koymaktadır.

This study, seeks to reveal the continuities in American foreign policy since 1945, instead of considering American politics and foreign policy after 1991 as a rupture from the Cold War era and September 11 attacks as a turning point.

SOğUK SAVAş SONRASI AMERİKAN Dış POLİTİKASI

Anahtar Kelimeler: Amerikan dış politikası, yeni muhafazakârlık, Soğuk Savaş, Truman

POST-COLD WAR AMERICAN FOREIGN POLICY

Key Words: American foreign policy, neo-conservatism, the Cold War, Truman

Behll ZKAN*

STRATEJİK
ARAřTIRMA VE
ETT MERKEZİ

Stratejik Araştırmalar, 9(16)
Ocak 2011 51-91
ISSN: 1303 – 698X

*Yrd.Doç.Dr.
Hacettepe Üniversitesi
Elmek: behlul.ozkan@tufts.edu

Bu makale sadece yazarın görüşlerini yansıtır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve/veya Yayın Kurulunun görüşlerini temsil etmez.

Öz

ABD'nin dış politikasını Türkiye ile ilişkilerinden bağımsız olarak Amerikan perspektifinden inceleyen çalışmalar son derece kısıtlıdır. Bu makale son dönem Amerikan dış politikasını Amerikan siyaseti ve toplumunda meydana gelen süreklilikler ve değişimler çerçevesinde analiz etmektedir. Bu çalışma, 1991 sonrasında Amerikan siyaset ve dış politikasını Soğuk Savaş döneminden kopuş olarak değerlendirmek ve 11 Eylül saldırılarını milat kabul etmek yerine 1945 sonrasındaki süreklilikleri ortaya koymaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Truman'ın başkanlığı döneminde ABD'nin küresel hegemonyasını kurmak için uyguladığı stratejiye yakından bakılarak günümüz Amerikan dış politika yapıcılarının dünya görüşünün Soğuk Savaş mantığı içinde nasıl şekillendiği ortaya konmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ABD'nin artan askerî müdahalelerinin arka planında yatan dinamikler sorgulanmakta, bunun sivil-asker ilişkilerine etkisi irdelenmektedir. Bu bağlamda özellikle 1960'ların ikinci yarısından itibaren Amerikan toplumunda ağırlık kazanan yeni muhafazakârlık ve yükselen milliyetçilik Bush döneminin dış politikasında belirleyici olmuştur.

Abstract

There are very few academic studies that objectively analyze American foreign policy from the U.S. perspective independent of the Turkish-American relations. This article aims to study recent American foreign policy from the outlook of continuities and changes. Instead of considering American politics and foreign policy after 1991 as a rupture from the Cold War era and the September 11 attacks as a turning point, the author seeks to reveal the continuities in American foreign policy since 1945. Therefore this study analyzes Truman's strategy for establishing American global hegemony after Second World War and how it constructed the Cold War mentality that shaped the world view of American decision makers until today. While this article examines the underlying causes for the increasing American military interventions since the disintegration of the Soviet Union, it also analyzes their impact on civil-military relations. It argues that neo-conservatism and aggressive nationalism that have become dominant ideologies in American politics after the second half of the 1960s had shaped Bush's foreign policy.

Giriş

Bush yönetiminin dış politikası, geçmişten kopuşu değil tam tersine Soğuk Savaş mantığının sürekliliğini simgeliyordu.

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen saldırılar hem siyasi hem de akademik çevrelerde dönüm noktası olarak kabul edildi. ABD'nin 2001 sonrasında Afganistan ve Irak'ı işgali ve terörizme karşı başlattığı küresel savaş 11 Eylül saldırılarının perspektifinden değerlendirildi. Oysaki Bush yönetiminin dış politikası geçmişten kopuşu değil tam tersine Soğuk Savaş mantığının sürekliliğini simgeliyordu. Bush yönetiminde aktif görevler alan Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz ve Richard Armitage gibi isimler siyasi kariyerlerine Soğuk Savaş döneminde başlamış, çift kutuplu küresel düzenin getirdiği anlayışı benimsemişlerdi. Dolayısıyla Berlin Duvarı'nın yıkılmasından günümüze kadar geçen 20 yılda ABD'nin hemen her kıtada gerçekleştirdiği çok sayıda askerî müdahaleler, bu dönemin istisna değil de tam tersine 1945 sonrası Amerikan dış politikasına hâkim olan anlayışın tarihsel gelişiminin doğal sonucu olduğunu gösterir. Vietnam hezimetinin ardından geliştirilen ve askerî müdahaleleri sınırlayan Amerikan savunma doktrini 1991 yılında Körfez Savaşı'nın kazanılmasıyla yerini saldırgan askerî stratejiye bırakmıştır. Makalede son 20 yılda ABD'de sivil-asker dengesinin değişimi de analiz edilecektir. Amerikan dış politikasının sosyal ve siyasal gelişmelerden izole edilerek anlaşılamayacağı bir gerçektir. Makale, eleştirel uluslararası ilişkiler teorisi çerçevesinde, yönetici elitlerin dış politikayı Amerikan devletine ve toplumuna kendi anlayışları doğrultusunda belirli bir millî kimlik vermek için nasıl kullandığını analiz etmeye çalışmaktadır. Özellikle 1960 sonrasında ABD'de hız kazanan hak ve özgürlük taleplerine karşı toplumun geleneksel kesiminde muhafazakâr/milliyetçi eksende gelişen bir tepki oluşmuş ve bu çevreler iktidara gelebilmek ve kalabilmek için Amerikan dış politikasını kullanmıştır. Yeni

muhafazakâr düşünceyle ABD'nin son dönem dış politikası arasındaki ilişki, bu makalenin temel dayanak noktalarındandır. Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ni ABD'nin bir numaralı düşmanı olarak ifşa eden yeni muhafazakârlar, 1990'larla birlikte tehdit algılamalarında söylem değişikliğine gitmişlerdir.

Uluslararası İlişkiler Disiplini ve Dış Politika Analizi

Uluslararası ilişkiler sosyal bilimlerde içinde yer alan diğer branşlarla karşılaştırıldığında geç dönemde kurumsallaşmış bir disiplindir.

Berlin Duvarı'nın yıkıldığı, Sovyetler Birliği'nin parçalanmaya başladığı 1990'lı yılların başında uluslararası ilişkiler disiplini de buhranlı bir döneme giriyordu. 1945 sonrası çift kutuplu dünya görüşü içinde realist kuram çerçevesinde şekillenmiş olan uluslararası ilişkiler ve disiplin içinde egemen olan realist akademisyenler, baş döndürücü siyasi gelişmeleri bırakın açıklamayı, analiz edip anlamakta zorluk çekerken İkinci Dünya Savaşı sonrasında geliştirilmiş olan kuramsal ve metodolojik yaklaşımlar ortaya çıkan yeni dünya düzeninin sorunlarına cevap veremiyordu (Booth, 2005: 2-5). Berlin Duvarı bir anlamda uluslararası ilişkiler disiplinin üzerine çökmüştü. İngiltere'nin önde gelen güvenlik çalışmaları uzmanlarından Ken Booth o dönemde disiplinin içinde bulunduğu durumu şu sözleriyle çarpıcı şekilde gözler önüne sermiştir: "Akademik olarak uluslararası ilişkiler disiplini tarihte bu kadar önemli bir dönüm noktasını tanımlayamayıp, açıklayamıyor veya öngöremiyorsa, diğer başarısız siyasi projelerle birlikte gömülmelidir" (Booth, 1995: 329).

Uluslararası ilişkiler sosyal bilimlerde içinde yer alan diğer branşlarla karşılaştırıldığında geç dönemde kurumsallaşmış bir disiplindir. Akademik olarak ilk uluslararası ilişkiler bölümü Birinci Dünya Savaşı sonrasında 1919 yılında İngiltere'de Aberystwyth Üniversitesinde kuruldu. İki dünya savaşı arasında disiplinin merkezinde yer alan tartışma, uluslararası siyasetin doğası üzerinde düğümleniyordu.

İkinci Dünya Savaşı neticesinde Avrupa kıtasının harap olması, atom bombasını geliştiren Amerika Birleşik Devletleri'nin batı yarım kürenin süper gücü olarak 1945 yılında ortaya çıkması dünya siyasal sistemini değiştirirken buna paralel olarak uluslararası ilişkiler disiplinindeki realizm-idealizm karşıtlığına da son verdi.

Realistler devletler arası ilişkilere güç mücadelesi ve savaşların hâkim olduğunu öne sürerken bunun karşısında yer alan idealistler küresel barışa dayanan uluslararası iş birliğinin gerçekleşebileceğini iddia ediyorlardı. Ancak İkinci Dünya Savaşı neticesinde Avrupa kıtasının harap olması, atom bombasını geliştiren Amerika Birleşik Devletleri'nin batı yarım kürenin süper gücü olarak 1945 yılında ortaya çıkması dünya siyasal sistemini değiştirirken buna paralel olarak uluslararası ilişkiler disiplinindeki realizm-idealizm karşıtlığına da son verdi. Soğuk Savaşın başladığı 1940'ların ikinci yarısında Harvard Üniversitesi akademisyenlerinden Fransız asıllı Stanley Hoffmann'ın deyişyle "Amerikalılaştırılmış" yeni bir uluslararası ilişkiler disiplini kuruluyordu (Hoffmann, 1987: 10). Çift kutuplu dünya düzenini ve Sovyetler Birliği'ne karşı verilen mücadeleyi teorileştirme ve meşru hâle getirme çabasının ürünü olarak realizm ve realistler uluslararası ilişkiler disiplinine egemen oldular. Realist ekol güç mücadelesini ve sonuca giden her yolu mübah sayan anlayışı benimsedi (Rosenberg, 1994: 15-17). Realist dünya görüşüne karşı çıkan ve devletler arası iş birliğini küresel barış merkezine oturtturarak incelemeyi savunanlar akademik ve bilimsel olmamakla yaftalanarak marjinalize edildiler. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'nin konumunu güçlendirmek isteyen, komünizmi küresel tehdit olarak algılayan ve bununla mücadele etmek için ABD'nin askerî ve savunma harcamalarını artırmak isteyen Amerikalı siyasetçilerin de çıkarlarıyla birebir örtüşüyordu. Realistler iddia ettiklerinin tersine objektif ve pozitif olarak devletler arası ilişkileri incelemek yerine, bizatihi pratikte yaşanan sorunlara çözüm buluyor ve devletlerin çıkarlarını korumaya çalışıyorlardı.

1980'lerle birlikte uluslararası ilişkiler disiplininde realizmi ve bu kuramın ontolojik olarak devleti temel almasını eleştiren akademisyenler belirlemeye başladı. Robert Cox 1981 yılında

yazdığı makalede realizmin pozitivist ve objektif olduğu iddiasına karşı çıkararak “her kuram her zaman bir gruba ve bir amaca hizmet eder” demişti (Cox, 1981: 128). Cox, realizmin devleti ve onu yönetenlerin çıkarlarını koruyan ve kollayan bir kuram olarak iktidarın dışında kalan grupları göz ardı ettiğinin altını çiziyordu. Gerçekten de 1990’lı yıllarda disiplin içinde ortaya çıkan feministler erkek egemen toplum düzenini sorgularken çevreciler sanayi toplumunu reddediyor, barış hareketleri devlet merkezli ulusal güvenlik anlayışlarını protesto ederken Neo-Marksistlerse küresel sermayenin hegemonyasındaki yeni dünya düzenini eleştiriyordu (Ashley ve Walker, 1990: 377). Farklı teorik yaklaşımlar devleti merkez alan ve bunu objektif olma iddiasını taşıyarak yapan realizmin uluslararası ilişkilerdeki tahtını sallamaya başladı. Gerçekliği (realiteyi) temsil ettiğini iddia eden realizm, muhalif akımlar (dissident) tarafından iktidarda olan grupların çıkarlarını korumak ve mevcut düzenin devamını savunmaya çalışmakla suçlanarak kıyasıya eleştiriliyordu.

Cox, realizmin devleti ve onu yönetenlerin çıkarlarını koruyan ve kollayan bir kuram olarak iktidarın dışında kalan grupları göz ardı ettiğinin altını çiziyordu.

1979 yılında neo-realist Kenneth Waltz uluslararası ilişkilerle ilgili temel bir soruyu meslektaşlarına yöneltirken devlet merkezli dünya görüşünün rakipsiz olduğunun altını çiziyordu: “Bundan 100 yıl sonra kim hayatta kalacaktır? ABD, Sovyetler Birliği, Fransa, Mısır, Tayland ve Uganda mı? Yoksa Ford, IBM, Shell, Unilever ve Massey-Ferguson mu? Bence devletler ve büyük ihtimalle Uganda da yaşayacaktır” (Waltz, 1979: 95). Waltz’ın bu sözlerinin ardından 12 yıl geçmeden dünya devletlerinin en güçlülerinden Sovyetler Birliği tarihe karşılıyordu. Bugün geline nokta uluslararası ilişkiler disiplininde yer alan akademisyenlerin ancak çok küçük bir kısmı devletlerin varlıklarını ilelebet sürdüreceklerinden Waltz kadar emin konuşabiliyor. Artık üzerinde düşünülen temel sorunsal 2100 yılında devletlerin hayatta kalıp kalmayacakları değil devlet egemenliğinin

fiziksel ve düşünsel sınırlarının gelecekte nasıl değişeceği üzerine şekilleniyor.

Bu makale, realizmin öngördüğü şekilde devletleri bilardo toplarına benzeten ve uluslararası ilişkilerde çarpışan aktörler olarak tanımlayan anlayışı reddeder. Bilardo topları homojen ve yekpare özelliğe sahipken devletlerin iç yapıları bilardo toplarından tamamen farklı olarak heterojen ve çok sayıda grup, sınıf ve çıkar grubunu ve bunlar arasındaki iktidar mücadelesini barındırır. Dolayısıyla dış politika, sınırları birbirinden keskin çizgilerle ayrılmış devletin içiyle dış dünya arasındaki ilişkilerin yürütülmesinden çok, içeride bulunan farklı grupları tek millî kimlik altında toplamaya yarayan ve tahayyül edilen dış tehditlere karşı içeride iktidar çevresinde kenetlenmiş homojen toplum oluşturmayı sağlar. Diğer bir deyişle dış politika millî kimliğin kurgulanmasında içerinin karşısında dışarıyı konumlandırması ve dışarıda yer alan "düşman" ve "tehditleri" nitelendirmesi dolayısıyla belirleyicidir (Walker, 1993: 169-174).

Dış politika millî kimliğin kurgulanmasında içerinin karşısında dışarıyı konumlandırması ve dışarıda yer alan "düşman" ve "tehditleri" nitelendirmesi dolayısıyla belirleyicidir.

Pınar Bilgin'in bu açıdan yönelttiği soru çarpıcıdır: "Devlet ileri gelenlerinin ulusal güvenliğe ilişkin kaygı ve hassasiyetlerinden (ve de güvenlik kelimesinin sihriden) istifade ederek kendi kişisel ya da kurumsal, ideolojik ya da ticarî çıkarlarının peşinde koşanların (ABD Başkanı Eisenhower'ın 'askerî-sınai yapı', Edward Said'in 'askerî-sınai-akademik yapı' dediği bütünün üyelerinin) ortaya çıkması durumunda ne olur?" (Bilgin, 2010: 77)" Devletler içinde iktidarı ellerinde bulunduran gruplar "saldırı tehdidinde bulunan bir hasmın olmadığı durumlarda bile" iç ve dış düşmanlar yaratarak ve kendilerini de bu düşmanlara karşı toplumu koruyabilecek yegâne seçenek olarak göstererek egemen konumlarını vatandaşların gözünde meşrulaştırırlar (Bilgin, 78). Amerikan dış politikasındaysa yönetici elitler İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği ve komünizmi

tehdit olarak gösteren siyasi söylemi 1980'lerin sonuna kadar sürdürmüş, Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla birlikte Soğuk Savaşın düşünce ve siyasi yapısı kendisini değişen şartlara uyarlayarak dış politikada radikal İslam ve terörizmi mücadele edilmesi gereken düşmanlar olarak belirlemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlayan ve uluslararası ilişkileri Soğuk Savaş sürecinde şekillendiren anti-komünist siyasi söylemin nasıl şekillendirildiğine yakından bakmak son dönemdeki Amerikan dış politikasını anlamak için gerekli olacaktır.

Amerikan Dış Politikasının Tarihsel Arka Planı

Amerikan dış politikasının temel amacı ABD'nin fiziki sınırlarının güvenliğini korumak ve bunu ittifak anlaşmaları ve askerî güçle değil ülkeyi okyanuslarla diğer kıtalardan izole eden jeopolitik konumunu kullanarak gerçekleştirmektir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen önce, 1939 yılında Amerikan ordusunun mevcudu 185.000 asker, bütçesi yarım milyar dolardı (Ambrose ve Brinkley, 1997: IX). ABD'nin tek bir askerî müttefiki olmadığı gibi yabancı ülkelerde de üsleri bulunmuyordu. Amerikan dış politikasının temel amacı ABD'nin fiziki sınırlarının güvenliğini korumak ve bunu ittifak anlaşmaları ve askerî güçle değil ülkeyi okyanuslarla diğer kıtalardan izole eden jeopolitik konumunu kullanarak gerçekleştirmektir.

ABD'nin diğer Avrupalı sömürge imparatorluklarına karşı siyasi konumunu sağlamlaştırdığı 1820'li yıllarda ilan edilen ve şiarı "Amerika Amerikalıdır" olan Monroe Doktrini İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Amerikan dış politikasının başat kuramlarındandı. Latin Amerika'daki İspanyol ve Portekiz sömürgelerinin bağımsızlıklarını kazandığı dönemde ilan edilen Monroe Doktrini, Avrupa sömürgeciliğine Amerika kıtasının kapılarını kapatıyor, karşılığında Avrupa'nın iç siyasetine müdahil olmayacağını güvencesini veriyordu. Her ne kadar XIX. yüzyılın sonlarına doğru ABD, Filipinler, Küba ve Çin gibi ülkelerde sömürgeci mücadelenin önde gelen aktörlerinden biri hâline gelmişse de Monroe Doktrini'ni temel

alan tecrit yanlısı (isolationist) ve ülkenin emperyal güce dönüşmesine karşı çıkan etkin siyasi gruplar dış politikada mevcudiyetini korumuştur (Lind, 2006: 106-107). Aynı siyasi gruplar Wilson'un aktif dış politikasına karşı çıkmış ve ABD'nin Milletler Cemiyetine girmesini engelleyerek iki dünya savaşı arasında ABD'yi uluslararası arenadan izole etmeyi başarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, egemen siyasi güç odaklarına paralel biçimde Amerikan toplumu da müdahaleci politikalara karşı çıkıyor, ülkelerinin okyanus aşırı bölgelerde askerî mücadele içine girmesini istemiyordu.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, egemen siyasi güç odaklarına paralel biçimde Amerikan toplumu da müdahaleci politikalara karşı çıkıyor, ülkelerinin okyanus aşırı bölgelerde askerî mücadele içine girmesini istemiyordu (Bacevich, 2005: 14-15). Toplumun büyük kesimi devletler arasında uyum ve barışın sağlanabileceğine inanıyor; savaş, kaçınılması gereken bir hezimet olarak algılanıyordu. 1945 öncesinde ABD'de genel kabul gören anlayışa göre savaşların önde gelen sorumlusu Hitler gibi irrasyonel hareket eden otoriter liderlerdi. Amerikalılar için savaş bütün milletlere zarar veren akıl dışı bir eylemdi. Bunun doğal sonucu olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan dış politikası yeni bir dünya savaşının engellenmesi olarak tek çıkar yolun küresel silahsızlanma ve tarafsızlık olduğunu savunmuştu.

Ancak 1945 sonrasında Amerikan dış politikasında meydana gelen dönüşüm tarafsızlık ve izolasyon politikalarını savunanları siyasetin dışına iterek karar alma mekanizmalarından tasfiye etti. Bu dönüşüm ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal dengelerini baştan aşağı değiştirmiş, 1950'li yıllarda bizzat Amerika Başkanı olan Eisenhower tarafından askerî-sınai yapı olarak tanımlanan ve Amerikan demokrasisini tehdit eden kuvvetli bir siyasi otoritenin oluşmasına yol açmıştı (Sherry, 2000: 355-356). 1939 yılındaki ABD'nin dünyadan tecrit olmuş hâliyle karşılaştırıldığında, 1989 yılında Soğuk Savaş sona ererken Amerikan ordusunun bütçesi 300

İkinci Dünya Savaşı sonrasında silah teknolojisinde meydana gelen devrimler neticesinde atom bombasının ve kıtalar arası füze sistemlerinin geliştirilmesi, Amerikan topraklarını tarihte ilk defa yabancı güçlerin saldırısına maruz bıraktı.

milyar dolara ulaşmış, ABD 50'den fazla devletle müttefiklik ilişkisi kurmuş ve 100'den fazla ülkede bulunan Amerikan üslerinde bir milyondan fazla asker bulunduran bir dünya gücü olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında silah teknolojisinde meydana gelen devrimler neticesinde atom bombasının ve kıtalar arası füze sistemlerinin geliştirilmesi, Amerikan topraklarını tarihte ilk defa yabancı güçlerin saldırısına maruz bıraktı. Okyanusları doğal savunma mekanizması olarak değerlendiren Monroe Doktrini, yeni silah sistemlerinin devreye girmesiyle anlamını yitiriyordu. Amerikalı strateji uzmanlarına göre Sovyetler Birliği'nin kıtalar arası füzeleri ve uzun menzilli bombardıman uçaklarına karşı ABD'nin güvenliği eskisi gibi tarafsızlık ve izolasyonla sağlanamazdı. Dolayısıyla ABD daha aktif dış politika izleyerek Sovyetler Birliği'ni çevrelemeli ve Avrasya'da kuracağı askerî üs ve ittifaklarla bu kıtanın egemen gücü olmalıydı. Oysaki aynı Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya ve Nazi Almanyası'na karşı ABD'nin İngiltere ile birlikte en önemli müttefikiydi. 1945 ve 1946 yıllarında ne oldu da ABD'nin müttefiki Sovyetler Birliği düşman olarak nitelendirilmeye başlandı?

İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği gibi siyasi ve ekonomik yönden çok farklı üç ülkeyi ancak Nazi Almanyası ve lideri Hitler gibi bir tehdit bir araya getirebilirdi. Sovyetler Birliği yükselen faşizme karşı sosyalizmin savunuculuğunu yaparken ABD'nin Atlantik'teki müttefiki İngiltere XIX. yüzyıl sonunda kurduğu ve üzerinde güneşin batmadığı imparatorluğunu korumanın telaşındaydı. Neresinden bakılırsa bakılsın ABD'nin diğer iki müttefikiyle savaş bitiminde dünya siyasetinin nasıl şekillendirileceği konusunda uzlaşabilmesi imkânsızdı. Koalisyon içinde ilk sorun 1944 yılında İtalya'da

Mussolini'nin yerine kimin işbaşına getirileceği üzerine çıktı. Ülkeyi işgal eden ABD ve İngiltere, faşist yönetime karşı yıllarca mücadele etmiş sol muhalefeti yok sayarak Sovyetler Birliği'nin İtalya üzerinde hiçbir etkisi olmayacağını gösterdi. Stalin'in İtalya'dan çıkardığı ders açıktı: Doğu Avrupa ülkelerini Nazi yönetiminden kurtaracak olan Kızıl Ordu, bu ülkelerin yönetiminde ABD ve İngiltere'ye söz hakkı tanımayacaktı (Ambrose ve Brinkley, 1997: 25). 1944 yılının Ekim ayında Moskova'da yapılan Churchill-Stalin görüşmesinde iki lider Doğu Avrupa'yı aralarında paylaştılar. Sovyetler'in kontrolü Romanya'da %90, Macaristan'da %80, Bulgaristan'da %75 olurken İngiltere'nin Yunanistan üzerindeki ağırlığı %90 olacaktı. Yugoslavya'daki Sovyet ve İngiliz etkinliği %50-%50 olacaktı (Kimball, 1998: 285).

Mayıs 1945'te Avrupa'da savaş bittiğinde Sovyet orduları Berlin ve Doğu Almanya'da dâhil olmak üzere bütün Doğu Avrupa'yı kontrol ediyordu.

Mayıs 1945'te, Avrupa'da savaş bittiğinde, Sovyet orduları Berlin ve Doğu Almanya da dâhil olmak üzere bütün Doğu Avrupa'yı kontrol ediyordu. Ancak Sovyetler Birliği 23 milyon vatandaşını kaybetmişti ve ekonomisi harap durumdaydı. Bunun karşısında ABD toprakları üzerinde tek bir silahlı çatışma olmamış (Hawaii'deki Pearl Harbour hariç), savaşta ölen Amerikan vatandaşlarının sayısı 420.000'de kalmış, daha da önemlisi savaşın yarattığı Amerikan mallarına talep, Amerikan ekonomisini canlandırmış ve Amerikan şirketlerinin muazzam şekilde büyümesine yol açmıştı. 1945 yılında büyük yıkım içinde bulunan Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya gibi ülkelerle karşılaştırıldığında, ABD ekonomik açıdan savaşın tek galibiydi. Aynı yılın ağustos ayında yaşanan bir gelişme ABD'nin diğer büyük güçlere üstünlüğünü perçinledi. Japonya'ya karşı kullanılan atom bombası askerî açıdan ABD'yi karşı konulamaz hâle getirdi. Amerikan dış politika yapıcılarını atom bombası tehdidini kullanarak bütün sorunları çözebileceklerini ve özellikle de Doğu Avrupa'yı kontrolü altında

tutan Kızıl Orduya karşı yüz binlerce Amerikan askerini Batı Avrupa'da silahlı halde bulundurmada karşı koyabileceklerini düşündüler.

Nisan 1945'te Roosevelt'in ölümünün ardından ABD Başkanı olan Truman Sovyetler'e karşı daha sert politika izleme taraftarıydı. Truman'a göre yıkılan Sovyet ekonomisinin Amerikan yardımına ihtiyacı vardı ve Stalin eğer bu yardımı almak istiyorsa Doğu Avrupa'da Amerikan çıkarlarına uygun davranmalıydı. Truman Kızıl Ordunun kontrolü altındaki Polonya'nın %85 oranında Amerika'nın etkisi altında olmasını istiyordu (Offner, 2002: 33). Ancak geçen bir buçuk asırda ülkesinin, Polonya üzerinden önce Napolyon'un sonra da Hitler'in ordularının işgaline uğradığını unutmayan Stalin, Varşova'yı Batıya bırakmayı şiddetle reddetti.

Truman'a göre yıkılan Sovyet ekonomisinin Amerikan yardımına ihtiyacı vardı ve Stalin eğer bu yardımı almak istiyorsa Doğu Avrupa'da Amerikan çıkarlarına uygun davranmalıydı.

1945 sonrasında özellikle Batıda yayımlanan birçok akademik çalışma Sovyetler Birliği'nin yayılma amacının tek taraflı olarak Soğuk Savaşa neden olduğunu iddia eder. Sovyet ve Amerikan arşiv belgelerini inceleyen revizyonist çalışmalara göre bu iddianın gerçek olmadığı anlaşılıyor (Leffler, 1993: 513-514). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Stalin'in stratejisi Doğu Avrupa'da Sovyet yanlısı rejimlerin kurulmasına dayanıyordu. Doğu Avrupa dışındaki bölgelerdeyse dönemin Batılı akademisyenlerinin ve strateji uzmanlarının iddialarının aksine Stalin, yayılma siyaseti uygulama yerine savunmaya önem veriyordu. Savaş sonrasında Sovyetler Birliği komşuları Türkiye ve İran'ın Amerikan etkisine girmesini önlemeyi hedefleyerek "dene ve gör" taktiği uyguluyordu (Leffler, 1985: 813-814). Ancak ABD, Sovyet baskısına karşı Türkiye ve İran'a askerî ve ekonomik destek verince Stalin 1947 yılında taktiğini değiştirerek bu iki ülke üzerinde kurduğu baskıyı kaldırmıştır. Kaldı ki bizzat Truman yönetiminin içinde Sovyetler'in yayılma

Wallace'a göre savaş sonrasında ABD'nin askerî harcamalara 13 milyar dolar ayırması, atom bombası denemelerine devam etmesi, uzun menzilli bombardıman uçaklarının sayısını artırması ve dünyanın dört bir yanında yeni askerî üsler elde etmesi Sovyet yönetimini ABD'nin yeni bir savaşa hazırlandığına ikna etmiştir.

siyaseti uygulamadığını belirten ABD'nin Sovyet karşıtı dış politikasını Soğuk Savaşın sorumlusu olarak gören siyasetçiler vardı. 1941-1945 yıllarında Roosevelt'in başkan yardımcılığını yapan ve Truman döneminde Ticaret Bakanı olan Henry Wallace, 1946 yazında Başkan Truman'a yazdığı ve daha sonra kamuoyuna açıkladığı "Rusya ile Barışa Giden Yol" başlıklı mektubunda ABD'nin atom bombasına sahip olmasının ve muazzam ekonomik gücünün Sovyetler Birliği tarafından tehdit olarak görüldüğünü açıklamıştır (Wallace, 1946: 401-406). Wallace Doğu Avrupa üzerindeki Sovyet hâkimiyetinin kaldırılmasının imkânsızlığını vurguladıktan sonra ABD'nin bu gerçeği kabul etmesini, iki ülke arasındaki gerginliği azaltacak tek seçenek olarak görür. Wallace'a göre savaş sonrasında ABD'nin askerî harcamalara 13 milyar dolar ayırması, atom bombası denemelerine devam etmesi, uzun menzilli bombardıman uçaklarının sayısını artırması ve dünyanın dört bir yanında yeni askerî üsler elde etmesi, Sovyet yönetimini ABD'nin yeni bir savaşa hazırlandığına ikna etmiştir. Amerikan Ticaret Bakanı mektubunda önemli bir soruyla ABD'nin dış politikasını eleştiriyordu: "Atom bombasına Ruslar sahip olsaydı bizim atom bombamız olmasaydı ne hissederdik? Eğer Rusların 10.000 mil menzilli bombardıman uçakları olsaydı ve bizim sahillerimizin bin mil çevresinde hava üsleri olsaydı ve bizim olmasaydı ne düşünerdük?" Amerikan dış politikasını kıyasıya eleştiren Wallace, Eylül 1946'da Truman tarafından kabineden atılmıştır.

Amerikan basınının duayeni ve Soğuk Savaş terimini ilk olarak kullanan isimlerden Walter Lippman da Truman'ın Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasını eleştirmiştir (Lippmann, 1946: 35-40). Lippmann'a göre ABD'nin Doğu Avrupa'daki Sovyet nüfuzunu ortadan kaldırma mücadelesi başarısızlığa mahkûmdur. İngiltere için Hollanda ve Belçika, ABD'nin güvenliği için

Karayıpler ne kadar değerliyse Sovyetler Birliği için de Doğu Avrupa hayati derecede önemliydi. ABD ve İngiltere Almanya'nın üçte ikisini, Japonya'yı, Fransa'yı, Orta Doğu'yu, Afrika'nın tamamını ve Güney Asya'yı kontrol ediyordu. ABD'nin elinde Birleşmiş Milletlerin çoğunluğu ve en önemlisi atom bombası bulunuyordu. Washington'un elinde olmayan tek şey Doğu Avrupa'da Kızıl Orduya karşı koyacak kara ordusuydu ve ABD vahim bir stratejik hata yaparak Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'daki egemenliğine karşı çıkıyordu. Lippmann'a göre bu şartlar altında Moskova'nın Amerikan-İngiliz ittifakını tehdit olarak algılamasından daha doğal bir sonuç olamazdı.

Truman ve Amerikan dış politika yapımcıları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan güç boşluğunun ABD tarafından doldurulması gerektiğini düşünüyordular.

Truman ve Amerikan dış politika yapımcıları İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan güç boşluğunun ABD tarafından doldurulması gerektiğini düşünüyordular. Ancak ABD her ne kadar ekonomik ve askerî yönden diğer devletlerin çok ilerisindeyse de dünya siyasetinde Amerikan hegemonyasının önünde duran en büyük engel yine Amerika'nın kendi iç siyasetinden geliyordu. 1947 yılının başında Amerikan ordusu 8 milyondan 1 milyon askere indirilmişti (Ambrose ve Brinkley, 1997: 75-76). Dahası Amerikan halkının büyük bölümü ödedikleri vergilerin Avrupa ve Asya'da kurulacak Amerikan üsleri için harcanmasına karşıydı. Eğer ortada Amerika'nın güvenliği için bir tehdit varsa ABD'nin elinde de atom bombası vardı. Japonya atom bombasıyla nasıl etkisiz hâle getirildiyse aynı şekilde diğer Amerika düşmanları da ortadan kaldırabilirdi. Amerikan kamuoyunda ABD'nin Avrupa ve diğer deniz aşırı bölgelerde askerî ve siyasal taahhütler altına girmesine karşı oluşan olumsuz havanın üstesinden gelmek isteyen Truman'a aradığı fırsat Yunanistan'dan geldi. Yunanistan'da 1945 sonrası başlayan iç savaşta Yugoslav lider Tito'nun desteklediği komünistler, İngiltere'nin arkasında durduğu merkezi

hükûmete karşı savaşıyordu. Yunanistan'ı Churchill ile vardığı mutabakatta İngiliz etkinliğine bırakan Stalin, komünistleri desteklemediği gibi Tito'yu da bu harekete destek vermemesi konusunda uyardı.

Ancak Truman ABD'nin genişlemeci dış politikasının gerektirdiği askerî harcamaları Amerikan toplumunun gözünde meşru hâle getirmek için Yunan iç savaşını ve Türkiye ve Sovyetler Birliği arasında gerginleşen ilişkileri dünya çapında ortaya çıkan komünist tehdidin ilk adımı olarak lanse etti. Amerikan toplumu komünizme karşı hür dünyayı, kötüyü karşı iyiyi desteklemeliydi ve bunun için gereken fedakârlığı yapmaya hazır olmalıydı. Truman Doktrini olarak bilinen ve 12 Mart 1947'de yapılan konuşma, ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki dış politika felsefesinin temel taşıdır. Ne zaman ve ne şekilde olursa olsun komünist olmayan bir rejim iç ayaklanma veya diplomatik baskıyla karşılaşırsa ABD tarafından ekonomik, siyasi ve daha da önemlisi askerî açıdan desteklenecekti. Bu desteği almak ve "hür dünyanın" parçası olabilmek için diktatörlerin ve totaliter rejimlerin muhaliflerini komünist olmakla itham etmeleri yeterliydi. Kongrenin Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolar yardımı onaylamasıyla, ABD, tarihinde ilk defa barış zamanında Amerika kıtası dışında bir bölgeye karşı askerî taahhüt altına giriyordu.

George Kennan 1946'da yazdığı ve Foreign Affairs dergisinde yayımlanan "Sovyet Davranışlarının Nedenleri" başlıklı makalesinde Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasının ana hatlarını belirlemişti (Kennan, 1947: 1-12). Truman, ABD'nin liderliğinde yeniden şekillenen uluslararası ilişkilerde kendisine rakip olabilecek Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi ve izole edilmesini dış politikasının temel stratejisi olarak kabul etti. Ancak 1949 yılında Çin'de Mao önderliğinde komünist rejimin kurulması ve ABD'nin desteklediği milliyetçilerin bertaraf

Truman Doktrini olarak bilinen ve 12 Mart 1947'de yapılan konuşma, ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki dış politika felsefesinin temel taşıdır.

edilmesi, Truman yönetiminin dış politikasına darbe vurdu. Amerikan Senatosunda çoğunluğu elinde tutan Cumhuriyetçiler, Demokratik Partiyi ve Truman'ı Çin'in kaybedilmesinin tek sorumlusu ilan ederek yıpratma kampanyası başlattılar. Cumhuriyetçi Senatör Joseph McCarthy Amerikan Dışişleri Bakanlığını komünistlerin ele geçirdiğini iddia ederek ülkede âdeta bir cadı avı başlattı. Kurulan soruşturma komisyonları sonucunda yüzlerce kişi hapis cezasına çarptırılırken binlerce kişi de işini kaybetti (LaFeber, 1994: 509-510).

Amerikan Senatosunda çoğunluğu elinde tutan Cumhuriyetçiler, Demokratik Partiyi ve Truman'ı Çin'in kaybedilmesinin tek sorumlusu ilan ederek yıpratma kampanyası başlattılar.

İçeride Cumhuriyetçilerin baskılarından, dışarıdaysa Çin'in kaybedilmesi ve Sovyetler Birliği'nin atom bombasına sahip olmasıyla köşeye sıkışan Truman, danışmanlarından değişen şartlar ışığında yeni dış politika stratejisi belirlemelerini istedi. Nisan 1950'de hazırlanan Millî Güvenlik Kurulu raporu, NSC-68, Başkan Truman'a teslim edildi. Rapora göre hemen ve büyük ölçekli askerî genişlemeye gidilmeli ve ABD tek taraflı olarak komünist olmayan bütün ülkelerin savunmasını üstlenmeliydi. Bu hâliyle NSC-68, Truman Doktrini'nin bütün dünyayı kapsamaya anlamına geliyordu. Rapora göre hâlihazırda 13 milyar dolar olan askerî harcamalar yaklaşık dört kat artırılarak 50 milyar dolara çıkarılmalıydı (LaFeber, 1994: 504-507). Miktar büyüktü ama "tehdit" vahimdi. NSC-68'e göre Sovyetler Birliği dört yıl içinde ABD'yi ortadan kaldıracak büyüklükte nükleer silahlara sahip olacaktı. Sovyet nükleer silahlarının üstesinden gelmenin tek yolu kararlı ve muazzam askerî yapılanmayla dünya çapında Sovyet blokuna karşı koymaktı. Truman, askerî harcamaların dört kat artırılmasını Amerikan kamuoyunun kabul etmeyeceğini düşünüyordu. Truman'a göre kamuoyunu ikna etmenin yegâne yolu küresel ölçekte bir tehdit kurgulayarak bunu askerî genişleme için bahane etmektir. Truman'ın beklediği fırsat NSC-68'in yayımlanmasından iki

Truman Doktrini'yle başlayan ve Kore Savaşı'yla devam eden genişlemeci dış politika anlayışı, 1951 yılında Amerika'da asker-sivil ilişkilerinde krize yol açtı.

ay sonra, Kuzey Kore ordusunun otuz sekizinci paraleli geçerek Güney Kore'yi işgal etmesiyle ortaya çıktı. 1950 yılında Amerikan Dışişleri Bakanlığı uzmanlarının çoğunluğu Kore yarımadasının ABD için jeopolitik açıdan önemi olmadığını düşünüyordu. Savaş sonrasında Amerikan birlikleri Asya'da Japonya, Okinawa ve Filipinler'i işgal etmiş, bu bölgelerde askerî üsler kurmuştu. Ancak Truman Çin'in komünist yönetime geçmesiyle sarsılan prestijinin, Kore'de ABD'nin önderliğinde kazanılacak askerî zaferle düzeltilebileceğinin farkındaydı. Üstelik Kore Savaşı, NSC-68'de öngörülen milyarlarca dolarlık askerî harcamanın Amerikan vatandaşları tarafından meşru görülmesine de olanak sağlayacaktı. Truman, ABD'nin Güney Kore'yi askerî açıdan destekleyeceğini açıklamakla kalmadı; Vietnam'da Fransız sömürgeciliğine karşı mücadele eden bağımsızlık hareketine karşı Paris yönetiminin arkasında yer alacağını ve Çin'deki mücadeleyi Mao'ya kaybettikten sonra Tayvan adasına sığınan Chiang Kai-shek'e de yardım edeceğini duyurdu.

Truman Doktrini'yle başlayan ve Kore Savaşı'yla devam eden genişlemeci dış politika anlayışı, 1951 yılında Amerika'da asker-sivil ilişkilerinde krize yol açtı. Kore'deki Amerikan kuvvetlerinin komutanı General MacArthur sınırlı savaşa karşı çıkıyor, bunun yerine Asya'da Çin ve diğer komünist ülkelere karşı atom bombasının da kullanılacağı topyekûn harbi savunuyordu. Bu görüşünü Kongreye gönderdiği mektupla kamuoyuna açıklayınca Truman işlerin çığırından çıktığına kanaat getirerek MacArthur'u görevden aldı.

1945-1952 yılları arasında ABD başkanlığı görevini yürüten Truman, Amerikan dış politikasını temellerinden sarsacak şekilde değiştirdi. 1945 baharında, İkinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde başkanlık koltuğuna oturduğunda Amerikan kamuoyu savaşın

Truman 1952 yılında görevi bırakırken ABD komünizmle mücadeleyi her kıtada yürüten ve Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisinin sonucu olarak dünyanın dört yanında askerî mevcudiyeti olan küresel aktör konumuna yükselmişti.

bitmesiyle beraber geleneksel sivil-asker ilişkilerine dönülmesini bekliyor, Amerikan askerlerinin Avrupa ve Asya'dan geri dönüşüyle birlikte Amerikan dış politikasının tekrar tarafsızlık çizgisine çekileceğini umuyordu. Kısacası savaş sona erdiğinde Amerikan vatandaşları ödedikleri vergilerin aktif dış politikanın gerektirdiği askerî yükümlülükler için harcanmasına karşıydı. Truman 1952 yılında görevi bırakırken ABD komünizmle mücadeleyi her kıtada yürüten ve Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisinin sonucu olarak dünyanın dört yanında askerî mevcudiyeti olan küresel aktör konumuna yükselmişti. 1952 yılında savunma harcamaları dört kat artarak 50 milyar dolara, ordudaki asker sayısı bir buçuk kat artarak 3,5 milyona yükselmiş, NATO kurularak Yunanistan ve Türkiye'nin üye olmasıyla ABD, Doğu Akdeniz'de İngiltere'nin yerini almıştı. Dahası Fas, Libya ve Suudi Arabistan'da Amerikan askerî üsleri açılmış, Vietnam'da Fransız sömürgeciliğine destek çıkılarak Japonya ile Almanya'nın Sovyet tehdidine karşı silahlandırılması başlatılmıştır. Ancak hepsinden önemlisi ABD'nin küresel hâkimiyeti temel alan dış politikası sonucunda artan askerî harcamalarda çıkarları olan ve sistemin genişleyerek devam etmesini destekleyen askerî-endüstriyel kompleksin ortaya çıkmasıdır. Truman'dan sonra başkan olan Eisenhower, askerî-endüstriyel kompleksi Amerika demokrasisinin en büyük düşmanı olarak nitelendirmiştir. Ancak siyaset, ordu ve sanayicilerin arasındaki karmaşık ilişkiler ağı Amerikan dış politikasının 1990'lı yılların başına kadar Soğuk Savaş mantığı içinde kalmasını sağlayarak yüksek askerî harcamaların kamuoyu tarafından sorgulanmasını önleyebilmiştir.

Amerikan Askerî Müdahaleciliği ve Yeni Muhafazakârlık Etkisinde Amerikan Dış Politikası

Amerikan iç savaşı sırasında Kuzey ordusunun bir milyona çıkan asker sayısı savaşın hemen sonrasında 57.000'e çekilmiştir.

Dördüncü ABD Başkanı James Madison, 1795 yılında savaşların Amerikan toplumu için oluşturduğu tehdidi çarpıcı şekilde ortaya koymuştu: "Muhtemelen savaş en korkulması gerekendir çünkü her türlü mikrobu barındırır ve üretir. Vergi ve borç üretir. Borçlar ve vergiler, azınlığın çoğunluğa tahakkümünü sağlayan vasıtalarlardır... Hiçbir ulus sürekli savaş hâlinde kalarak özgürlüğünü koruyamaz" (Madison, 1865: 491-492). Filvaki XVIII. yüzyılda bağımsızlığını İngiliz İmparatorluğu'na karşı verdiği silahlı mücadele sonunda kazanan ABD, 1860'lardaki iç savaşta 600.000'den fazla insanını kaybetti. XIX. yüzyılda karasal genişlemesini Amerika yerlileri, İspanya ve Meksika ile yaptığı savaşlarda aldığı başarılarla gerçekleştirmiş ve yüzyılın sonunda Karayipler, Çin ve Pasifik'te diğer Avrupalı güçlere karşı giriştiği sömürge yarışında askerî gücünü kullanmış olsa da militarizm, Amerikan siyasi kültürü tarafından Soğuk Savaş dönemine kadar benimsenmemiş ve açıkça reddedilmiştir. Amerikan iç savaşı sırasında Kuzey ordusunun bir milyona çıkan asker sayısı savaşın hemen sonrasında 57.000'e çekilmiştir. Ancak yarım asra yaklaşan Soğuk Savaş ve arkasından gelen 20 yıllık dönemin sonunda bugün, Amerikan siyasi kültüründe militarizm karşıtlığından eser kalmamış, tam tersine askerî güç kullanma dış politikanın temel direği durumuna gelmiştir. İkinci Dünya Savaşına kadar Amerikalı siyasetçiler askerî güç kullanmayı dış politikanın başarısızlığı olarak görürken, İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşlar Amerikan başkanları tarafından sorunların en kolay ve etkili çözüm yolu olarak görülmüştür.

1945 sonrasında sadece siyasetin değil Amerikan toplumunun ve kültürünün de savaşa ve askerî müdahalelere bakışı değişti. XX.

1990'larla birlikte Irak, Bosna, Kosova ve Afganistan'a düzenlenen askerî harekâtlarla yeni bir dönem ortaya çıkmıştır.

yüzyılın ilk yarısına kadar silahlı mücadele barbarlık ve acımasızlık olarak görülüyordu. Amerikan edebiyatının bu dönemdeki önde gelen temsilcilerinden Ernest Hemingway "Silahlara Veda" isimli romanında savaşın acı yüzünü çarpıcı şekilde anlatır. Hemingway ve diğer edebiyatçıların romanlarıyla son dönem Amerikan sinemasının Rambo ve Top Gun gibi savaş kültürüne topluma benimsetmeye çalışan filmleri karşılaştırıldığında, savaşın nasıl meşrulaştırılıp topluma benimsetilmeye çalışıldığı açıkça görülür (Bacevich, 2005: 20). Daha da önemlisi 1990'larla birlikte Irak, Bosna, Kosova ve Afganistan'a düzenlenen askerî harekâtlarla yeni bir dönem ortaya çıkmıştır. Artık düzenli orduların karşı karşıya geldiği ve toplumlarda büyük yıkımlara yol açan savaşların yerini, profesyonel askerlerin ileri teknoloji ürünü akıllı bombaları kullanarak âdeta ameliyat yapar gibi sorunları çözdüğü, sürprize ve şansa yer olmayan askerî müdahaleler almıştır. Makalenin bu bölümünde üç ayrı aşamada Soğuk Savaş sonrasında ABD'de siyaset, dış politika ve ordu ilişkileri analiz edilecektir.

Yeni Muhafazakârlık ve Yükselen Amerikan Milliyetçiliği

Amerikan siyaseti ve dış politikasıyla ilgili çalışmaların çoğunluğu Amerikan milliyetçiliğini göz ardı edip bu olguyu yok sayarlar. Genel kabul gören anlayış ABD'nin kurulduğu günden bu yana farklı din ve ırklardan bu ülkeye gelen insanları eritme potası içinde kapsadığı, dolayısıyla diğer ulus devletlerin aksine Amerikan siyasal sisteminde milliyetçiliğe yer olmadığıdır. Hatta etnik sorunlarla mücadele eden ülkelere, farklı grupların barış içinde yaşayabildiği ve milliyetçiliği reddettiği iddia edilen Amerikan sistemi model olarak sunulur. Bu görüşlerin tersine, ABD kurulduğu günden bu yana beyaz/Protestan/Anglo-Sakson milliyetçiliği siyaset üzerinde belirleyici olmuştur. İlk ABD

Başkanı George Washington'dan günümüze kadar 44 başkandan, Katolik Kennedy hariç, tamamı Protestan mezhebine mensup ve Obama hariç hepsi beyaz ırktandır. Her ne kadar yeni keşfedilmiş bir kıta olsa da ABD bugün dünyadaki en eski cumhuriyete, en eski demokrasiye, en eski federal sisteme ve en eski yazılı anayasaya sahiptir (Lieven, 2004: 51). Dolayısıyla Protestan beyazlar bu kökleşmiş siyasi kurumlar vasıtasıyla Amerikan siyasetindeki hâkimiyetlerini koruyup idame ettirirler.

Her ulus devlet milliyetçiliğinde olduğu gibi Amerikan milliyetçiliği de kendi içinde farklılıklar gösterir .

Her ulus devlet milliyetçiliğinde olduğu gibi Amerikan milliyetçiliği de kendi içinde farklılıklar gösterir ve iki bölüme ayrılır. Yurttaşlık temelini dayanan medeni (civic) milliyetçilik farklı kökenden gelen insanların sosyal ve ekonomik sisteme entegre edilmesinde mühim rol oynar. Medeni milliyetçilik, farklı ırk ve dinlerden gelen Amerikan vatandaşlarının demokrasi ve liberal ekonomiyi benimsemelerini, bu değerlere sahip çıkmalarını öngörür. Burada altı çizilmesi gereken nokta Avrupa ülkelerinin aksine, Amerikan milliyetçiliği imkânların bol olduğu bakir Amerika kıtasında herkese iş ve refah olduğunu savunarak sosyal refah devleti anlayışını reddeder. Medeni milliyetçilik Amerikan demokrasinin ve ekonomisinin başarılarını ön plana çıkarır, ABD'nin diğer dünya devletleri için model ülke olduğunu vurgular (Lieven, 2004: 4-10).

Geçtiğimiz iki yüzyılda bağımsızlık mücadelesinden dünya liderliğine yükselen ABD'nin tarihi, başarı ve zaferlerle doludur. Buna rağmen toplumun önemli kesimini oluşturan egemen beyazlar arasında özellikle de 1960'lardan sonra bağınaz milliyetçilik akımı gelişmiş ve dinsel muhafazakârlıkla birleşerek 1980 sonrasında siyasette belirleyici güç hâline gelmiştir. Bağınaz milliyetçiliğin yüzü medeni milliyetçiliğin aksine geleceğe değil geçmişe dönüktür. Bağınaz milliyetçilik ABD'yi kuran 13

eyalette XVIII. yüzyıl sonundaki beyaz Protestanlardan oluşan homojen toplumu idealize eder. XX. yüzyılda artan göçlerle Amerikan toplumunun karakteristik özelliklerinin bozulduğunu öne süren beyaz Protestanlar, Orta ve Güney Amerika'dan göç eden Latinleri, Asyalıları ve siyahları gerçek Amerikalı olarak kabul etmeyip bağnaz ve dinî yönü ağır basan milliyetçi siyaseti destekler.

XX. yüzyılda artan göçlerle Amerikan toplumunun karakteristik özelliklerinin bozulduğunu öne süren beyaz Protestanlar, Orta ve Güney Amerika'dan göç eden Latinleri, Asyalıları ve siyahları gerçek Amerikalı olarak kabul etmeyip bağnaz ve dinî yönü ağır basan milliyetçi siyaseti destekler.

1860'lı yılların ilk yarısında meydana gelen Amerikan İç Savaşı'nı Güney Konfederasyonu'nu oluşturan 11 eyalet kaybetti. Cumhuriyetçi Partiden başkan seçilen ve savaş sırasında Kuzeyin liderliğini yapan Abraham Lincoln köleliği kaldırırsa da siyahlara karşı ayrımcılık hukuki olarak 1960'ların ortasına kadar devam etti. Güney eyaletleri köleliği kaldıran Cumhuriyetçi Partiye tepki olarak 1860-1960 yılları arasında yapılan seçimlerin neredeyse tamamında blok olarak Demokratik Partiye oy verdiler. Ancak 1960'larda ABD'de yaşanan radikal değişiklikler siyaseti derinden etkiledi. Öncelikle Kennedy'den sonra başkan olan Demokrat Lyndon Johnson, siyahlara karşı yapılan ayrımcılığa Sivil Haklar Yasası'yla son verdi (Krugman, 2007: 83-86). Johnson yapılan değişikliğin Demokratik Partinin güney eyaletlerindeki seçmen tabanını kaybettireceğini bilerek yasayı imzalarken yanında bulunanlara "Güneyi bir nesil boyunca kaybedeceğiz." dedi. Gerçekten de 1960'ların ikinci yarısıyla birlikte güney eyaletleri seçimlerde sürekli olarak Cumhuriyetçi başkan adaylarına oy verdi (Krugman, 2007: 181-182). ABD nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturan güneyli beyaz nüfusunun Demokratik Partiden Cumhuriyetçi Partiye kayması sonucunda 1968'den 1992'ye kadar yapılan başkanlık seçimlerini 1976 seçimi (Demokrat Jimmy Carter başkan seçildi) hariç Nixon, Reagan ve Bush gibi Cumhuriyetçi adaylar kazandı.

Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında kilise kurum olarak Amerikan toplumu üzerinde çok daha etkilidir.

1960'larda sadece sivil haklar hareketi değil Vietnam Savaşı'na karşı üniversitelerin liderliğindeki savaş karşıtı kampanyalar, uyuşturucu kullanımının ve kürtajın yaygınlık kazanması, feminist hareketler ve aile kurumunun zayıflaması muhafazakâr gruplar tarafından Amerikan toplumunu oluşturan geleneksel değerlere saldırı olarak algılandı (Frank, 2004: 5-8). Cumhuriyetçi Parti içinde örgütlenen yeni muhafazakâr akım toplumu geleneksel değerlere döndürüp Vietnam Savaşı'yla beraber zarar görmüş Amerikan imajını düzeltilebileceğini vurgulamaya başladı. 1970'lerde Sovyet Birliği ile gerginliğin yumuşamasına karşı çıkan yeni muhafazakârlar, komünizmi ABD'nin küresel liderliğini tehdit eden ideoloji olarak tanımladılar. Çok kültürlülüğe karşı aile, din, devlet başkanlığı ve ordu gibi kurumları ön plana çıkardılar. Ronald Reagan'ın 1980 yılında başkan seçilmesi muhafazakârlar tarafından dönüm noktası olarak algılandı. Bu noktada ABD'de din-siyaset ilişkilerine ve Protestan Kilisesinin muhafazakâr kesimi Evanjelistlerle yükselen sağ hareketin iş birliğine değinmek faydalı olacaktır.

Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında kilise kurum olarak Amerikan toplumu üzerinde çok daha etkilidir. XIX. yüzyılda devlet otoritesinin ulaşmadığı uçsuz bucaksız topraklarda Batıya doğru genişleyen Amerikalı gruplar üzerinde denetim sağlayan tek kurum olarak kilise vardı. Birçok Hristiyan mezhebinin bulunduğu ABD'de 100 milyona varan nüfuslarıyla Evanjelistler Amerikan toplumunun üçte birini oluşturur ve en büyük dinsel gruptur. Amerikalıların Tanrı tarafından seçilmiş bir toplum olduğuna inanan Evanjelistler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ateizm ve komünizmle mücadeleyi ABD'nin misyonu olarak görüyor ve Sovyetler Birliği'ne karşı verilen Soğuk Savaş Hristiyan teolojisi içinde "haklı savaş (just war)" olarak nitelendiriyorlardı. Evanjelistlerin dinî lideri ve bugün 91 yaşında olan Billy Graham Soğuk

Savaş süresince komünizme karşı mücadeleyi desteklemiş, Truman'dan Obama'ya kadar bütün Amerikan başkanlarıyla kişisel dostluklar kurmuştu. Graham, Kore ve Vietnam'a giderek Amerikan ordusuna destek vermiş ve ABD'nin bu bölgelerde komünizme karşı savaşarak Tanrı'nın kendisine verdiği görevi yerine getirdiğini duyurmuştu (Bacevich, 2005: 125-126).

Dinî söylem sadece Evanjelistlerin dinî liderleriyle sınırlı kalmadı, aynı mezhebe bağlı olan ABD Başkanı George W. Bush, 11 Eylül sonrası yaptığı konuşmalarda Afganistan ve Irak'ta sürdürülen savaşları teolojik kavramlara referanslar vererek açıkladı.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve 11 Eylül saldırısıyla birlikte Evanjelistler için İslam komünizmin yerini aldı. Babası Billy Graham gibi dinî lider olan Franklin Graham 11 Eylül 2001 sonrasında İslam'ı "tehlikeli ve şeytani bir din" olarak nitelendirerek 2003 yılında Pentagon'da vaaz verdi (Marquis, 2003: B10). Evanjelistler İran ve Afganistan'daki savaşları açıkça destekledi. Amerikan ordusunun bu ülkelerde verdiği silahlı mücadeleyi Hristiyan teolojisi içinde değerlendiren Evanjelistler, ABD'nin Tanrı tarafından kendisine verilen görevi yerine getirdiğini ve bunun için bütün Amerikalıların küresel ölçekte verilen savaşı desteklemeleri gerektiğini vurguladılar. Dinî söylem sadece Evanjelistlerin dinî liderleriyle sınırlı kalmadı, aynı mezhebe bağlı olan ABD Başkanı George W. Bush, 11 Eylül sonrası yaptığı konuşmalarda Afganistan ve Irak'ta sürdürülen savaşları teolojik kavramlara referanslar vererek açıkladı. ABD'deki İsrail lobisinin içinde aktif rol alan bu grup, Orta Doğu'nun ABD önderliğinde yeniden yapılandırılmasına, Irak ve İran gibi İsrail karşıtı ülkelere uygulanacak silahlı müdahalelere tam destek verdi (Mearsheimer ve Walt: 2007, 132-139). Bush "haçlı seferi", "şer eksenî" gibi dinî kavramları kullanarak muhafazakârların desteğini kazandı. Muhafazakâr Amerikan milliyetçiliğinin devlet başkanı seviyesinde benimsenmesinin çarpıcı sonucu olarak terörizmle mücadele ve ABD'nin küresel hegemonyası dinsel dünya görüşü içinde tanımlanmış ve ABD'nin çıkarlarını tehdit eden ülkeler ve gruplar kötülüğün ve şeytanın

temsilcisi olarak damgalanmıştır. Bush'un sürekli kullandığı "Ya bizimlesin ya da bize karşısın." sözü bizzat Matta İncili'nden alınmış ve Bush döneminin temel dış politika stratejisi hâline gelmiştir.

2002 yılında ABD'de yapılan bir ankette katılımcıların %59'u dinin hayatlarında önemli rolü olduğunu belirtti. Bu oran Pakistan'da %91, Türkiye'de %65, Kanada'da %30, İtalya'da %27, Fransa'da %12 olarak açıklandı (Lieven, 2004: 8). Bu açıdan bakıldığında Amerikan toplumu Fransa'dan çok Pakistan'a daha yakın duruyor. 1960'ların sonlarından itibaren Amerikan toplumu liberaller ve muhafazakârlar olarak farklı dünya görüşüne inanan iki kesime ayrıldı. Soğuk Savaş sonrasında, Avrupa ülkelerinde siyasi kutuplaşmanın azalması ve partilerin birbirlerine yakınlaşmalarının aksine, ABD'de siyasi partiler arasında âdeta cepheleşme yaşanmıştır. Bunun en önemli nedeni Soğuk Savaş döneminde Avrupa ülkelerinde siyaset sosyal demokrat ve sosyalist partiler ile muhafazakâr/milliyetçi partiler arasında iki ayrı kutba ayrılmışken Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında Avrupa'da sağ ve sol partiler arasındaki farklılıkların azalmasıdır. Oysa ABD'de özellikle Truman dönemiyle birlikte hem Demokratik hem de Cumhuriyetçi Parti için komünizm karşıtlığı önem kazanmış ve iki parti yakın politikalar izlemiştir. Ancak son 20 yılda iki partiyi birleştiren komünist "tehdidin" ortadan kalkmasıyla Amerikan siyaseti dinin ve etnik kimliklerin öne çıktığı ideolojik zemine kaymıştır. ABD'de yaşanan ayrışma coğrafi açıdan da çarpıcıdır. Geçtiğimiz 40 yılda muhafazakâr/milliyetçi kesimin kontrolündeki güney eyaletleri başkanlık seçimlerinde belirleyici oldu. Johnson'un başkan seçildiği 1964 seçimlerinden bu yana Obama hariç bütün ABD başkanları ülkenin güneyinde yer alan eyaletlerden seçildi. Öyle ki Cumhuriyetçi Partinin güneydeki ağırlığını kırabilen ve Demokratik Partiden başkan seçilen Carter ve

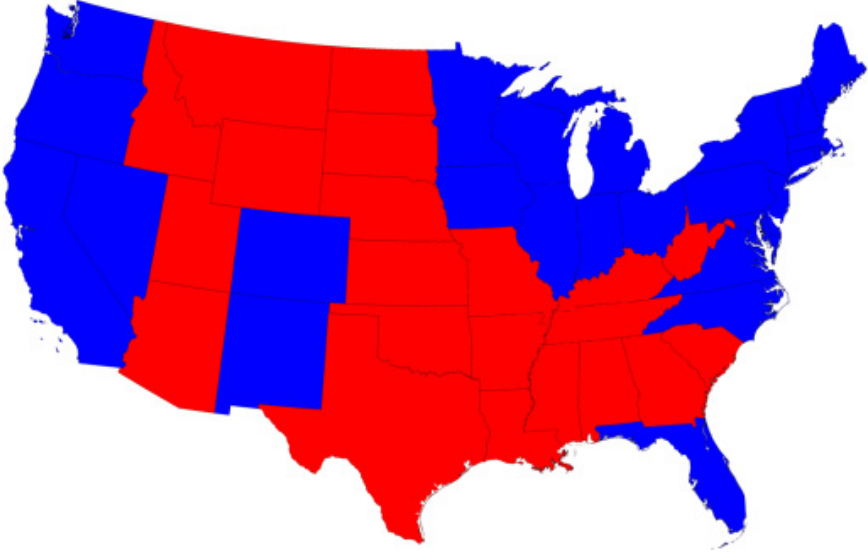
Son 20 yılda iki partiyi birleştiren komünist "tehdidin" ortadan kalkmasıyla Amerikan siyaseti dinin ve etnik kimliklerin öne çıktığı ideolojik zemine kaymıştır.

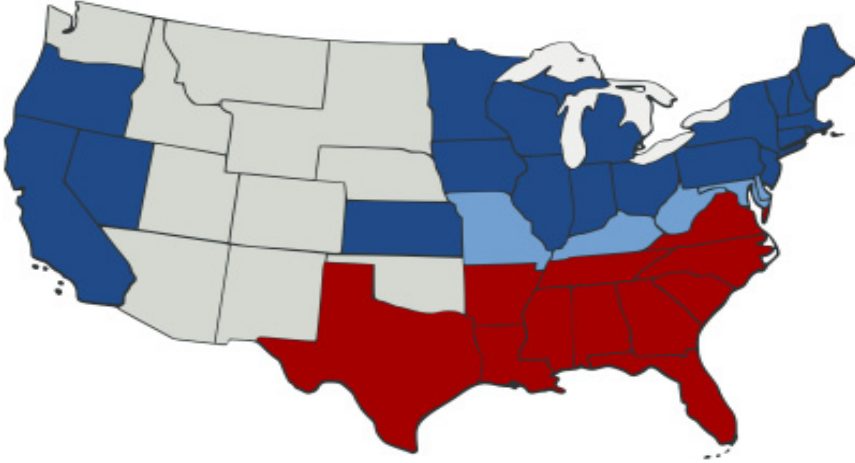
Clinton Alabama ve Georgia gibi güney eyaletlerinden aday olmuştu.

Obama'nın başkan seçildiği 2008 seçim haritasında bakıldığında ABD'deki coğrafi ayrışma açıkça görülür (Harita 1). Mavi renkler Obama'nın çoğunluğu kazandığı eyaletler, kırmızılar da güney eyaleti Arizona'dan aday olan McCain'in kazandığı eyaletlerdir. 1860'ların ilk yarısındaki iç savaş haritasına bakıldığında muhafazakâr/milliyetçi tabana seslenen McCain'in ABD'den ayrılan ve kuzeye başkaldıran eyaletlerin Florida hariç tamamında seçimi kazandığı görülür (Harita 2). Zaten Obama'ya başkanlığı getiren Florida, New Mexico ve Colorado gibi Cumhuriyetçi Partinin tekeline olan eyaletlerde de seçimi kazanabilmesidir. Bunda en önemli etken, artan küreselleşmenin sonucunda ABD'de sanayi üretiminin azalmasından büyük zarar gören güney ve orta eyaletlerde yaşayan alt ve orta sınıfların muhafazakâr Cumhuriyetçi adayları tercih etmesidir. Küreselleşmenin etkisiyle her geçen yıl büyüyen finans ve servis sektörüyle, ülkenin batı ve doğusunda okyanus kıyısında yer alan eyaletlerinde yaşayan orta ve üst sınıflara büyük refah getirdi. Bu kesim muhafazakâr Cumhuriyetçilere karşı Demokrat liberal politikacılar destek verdi. Başkan Bush ve Cumhuriyetçi partinin 11 Eylül saldırıları sonrasında ülkede yükselen milliyetçi dalgayı kullanarak Orta Doğu'da uyguladığı dış politikaya en büyük desteği muhafazakâr kesimler verdi. Bush'un dış politika anlayışına en önemli muhalefetse ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan liberal kesimden geldi.

Obama'nın başkan seçildiği 2008 seçim haritasında bakıldığında ABD'deki coğrafi ayrışma açıkça görülür.

Harita 1: 2008 ABD Başkanlık Seçimleri. Kırmızı renk Cumhuriyetçi aday McCain'in kazandığı, mavi renk Demokrat Obama'nın kazandığı eyaletlerdir.

Harita 2: Kırmızı 11 eyalet 1860 yılında ABD'den ayrılarak konfederasyon kurmuş ve çıkan iç savaşta mavi renkle gösterilen eyaletlere karşı savaşmıştır. Ülkenin batısından yer alan ve gri renkle gösterilen eyaletler iç savaş sırasında eyalet statüsünde değildir. Yukarıda yer alan 2008 haritasıyla karşılaştırıldığında Florida dışında 1860'ta ABD'den ayrılan güney eyaletlerinin tamamının Cumhuriyetçi aday McCain'e oy verdiği görülür.

Yeni Muhafazakârların Liderliğinde ABD Dış Politikası

1991 yılında Irak'a karşı düzenlenen Körfez Savaşı, Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında yaşanan zihniyet değişiminde dönüm noktasıdır.

Kore Savaşı'nın ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında komünist bloka karşı uyguladığı çevreleme politikasını geri dönülemez noktaya getirdiği kabul edilirse, benzer şekilde 1991 yılında Irak'a karşı düzenlenen Körfez Savaşı da Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında yaşanan zihniyet değişiminde dönüm noktasıdır. Bu başlıkta zihniyet değişiminin siyasi, bir sonraki bölümde de askerî etkileri incelenecektir. Soğuk Savaşın temel nedeninin Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa üzerindeki hâkimiyetinin ABD tarafından kabul edilmemesi olduğu yukarıda vurgulanmıştı. Winston Churchill 5 Mart 1946'da Missouri'deki konuşmasında Baltık Denizi kıyısındaki Stettin'den Adriyetik Denizi kıyısındaki Trieste'ye kadar Avrupa'nın ortasına demir perdenin çekildiğini vurgulamıştır (McDougall, 1997: 160-161). Esasen ABD 1950'lerin ikinci yarısıyla beraber Moskova'nın Doğu Avrupa'daki varlığını ortadan kaldıramayacağını kabullenmek zorunda kalmıştı. 1956 yılında Sovyetler Birliği'nin Macaristan'daki ayaklanmayı kanlı şekilde bastırması ve ABD'nin müdahale etmemesi bunun kanıtıdır. Ancak iki blok arasındaki hâkimiyet mücadelesi Küba'dan Vietnam'a, Angola'dan Afganistan'a kadar uzanan Avrupa dışındaki coğrafyalarda devam etti. Doğu Avrupa'da başlayan Soğuk Savaşın, 1989-1991 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa'dan çekilmesiyle sona ermesi manidardır.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından Körfez Savaşı'nın başlamasına kadar geçen iki yıllık zaman zarfında ABD dış politikasının geleceği üzerine siyasetçiler ve strateji uzmanları arasında mühim tartışmalar yaşandı. Farklı kutuplarda yer alan Pat Buchanan gibi Cumhuriyetçi Partinin sağ kanadının önemli ismiyle ve Ralph Nader gibi sol siyasetçiler 1945 öncesindeki izolasyonist dış politikaya geri dönme konusunda hemfikirdi.

Realistler uluslararası ilişkilerin çok kutuplu yapıya dönüştüğünü öne sürerek ABD'nin diğer bölgesel güçlerle ittifaklar yaparak kuvvetler dengesinde eşitler arasında birinci konumunu koruması gerektiğinin altını çizdiler.

İzolasyonistler olarak nitelendirilen bu grup, denizaşırı askerî üslerin kapatılması gerektiğini ve buradan gelecek kaynakların ülke içine aktarılmasıyla ABD'nin daha güvenli, güçlü ve müreffeh olacağını savundular. Diğer bir gurup Kissinger gibi Soğuk Savaş döneminin önde gelen realist diplomatlarıydı. Realistler uluslararası ilişkilerin çok kutuplu yapıya dönüştüğünü öne sürerek ABD'nin diğer bölgesel güçlerle ittifaklar yaparak kuvvetler dengesinde eşitler arasında birinci konumunu koruması gerektiğinin altını çizdiler. Graham Allison ve Joseph Nye gibi Clinton döneminin önde gelen liberalleri ise dünyanın geri kalanına demokrasi ve pazar ekonomisini ihraç etmek düşüncesini savundu. Kissinger ve Huntington gibi realistler, liberallere şiddetle karşı çıkarak bunun asla gerçekleşmeyecek içi boş bir hayal olduğunu söylediler. İzolasyonistler, realistler ve liberaller arasında tartışma devam ederken iktidarda bulunan Bush yönetiminin bürokratları ve yönetime yakın akademisyenler Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından ve hemen arkasından gelen Körfez Savaşı'ndan daha farklı sonuçlar çıkardı. Paul Wolfowitz, Richard Perle, Zalmay Halilzad ve Robert Kagan gibi yeni muhafazakârlar olarak nitelendirilen sertlik yanlısı şahinler, Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte ABD'nin önünde küresel liderliğini ve Pax-Amerikan sistemini kuracak tarihî fırsat olduğuna inanıyorlardı. Yeni muhafazakârlara göre Washington'un önderliğinde gerçekleşecek yeni dünya düzenini tam anlamıyla kontrol edebilmek için ABD'nin elinde yeterli askerî ve ekonomik güç vardı. Eksik olan tek şey yeni bir strateji ve bu stratejiyi gerçekleştirecek siyasi iktidardı.

Yeni muhafazakâr düşünce 1960'larda Vietnam'dan ABD'nin çekilmesini talep eden toplumsal muhalefete karşı şekillenmişti. Yeni muhafazakârlık içinde 1960'lardan bugüne sürekliliği temsil eden Norman Podhoretz, izolasyonist ve barış yanlısı politikaları

destekleyenleri “Sovyet emperyalizmi”nin önünü açmakla suçluyordu (Podhoretz, 1980: 76). Yeni muhafazakârlar 1970’lerin ilk yarısında Cumhuriyetçi Başkan Nixon’un Sovyetler Birliği’yle yumuşama (détente) politikasına şiddetle karşı çıkarken 1980’lerin başında Reagan’ın Sovyetler Birliği’ni “şer imparatorluğu” olarak nitelemesine ve komünizmle Afganistan’dan Nikaragua’ya kadar her bölgede mücadele edilmesine tam destek verdiler. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte yarım asırdır Amerikan dış politikasının ve millî kimliğinin kurgulanmasında temel tehdit olarak nitelendirilen komünizm ortadan kalktı.

“Savunma Planlama Rehberi’ne göre birinci öncelik ABD’ye “rakip bir süper gücün” ortaya çıkmasını önlemektir.

1992 yılında Paul Wolfowitz önderliğinde, Amerikan Savunma Bakanlığı ABD’nin küresel liderliğinin stratejisini ortaya koyan “Savunma Planlama Rehberi’ni” hazırladı ve Başkan Bush’a sundu. Rapora göre birinci öncelik ABD’ye “rakip bir süper gücün” ortaya çıkmasını önlemektir. Rakip bir süper güç yeterli kaynaklara sahip dört bölgeden çıkabilirdi: Batı Avrupa, Doğu Asya, eski Sovyet coğrafyası ve Orta Doğu. ABD eğer küresel liderliğini oluşturmak ve sürdürmek istiyorsa bu dört coğrafi bölgenin herhangi bir tanesini kontrol edecek bölgesel güçlerin oluşmasını engellemeli ve her bölgede Amerikan nüfuzunu hâkim kılmalıydı (Lind, 2006: 126-127). Rapor basına sızıp 7 Mart 1992 yılında New York Times tarafından yayımlanınca Amerikan siyasetinde kıyamet koptu. Rapor Çin, Almanya ve Japonya gibi küresel rakip olabilecek ülkelerin ABD’ye bağımlı hâle getirilmesini savunduğu için diplomatik açıdan sorunluymuştu. Daha da önemlisi rapor ABD’nin küresel hegemonyasının oluşturulması için gelecek 5 yılda 1,2 trilyon dolar askerî harcamayı öngördüğü için liberaller ve Demokratlar tarafından kıyasıya eleştirildi (Tyler, 1992: 11). Clinton’un başkan seçilmesiyle yeni muhafazakârların ortaya koyduğu strateji, teorik olarak reddedilse de

uygulamada Clinton döneminde ABD, tek taraflı dış politika anlayışını benimsedi. Bunun doğal sonucu olarak 1992-2000 yılları arasında Clinton başkanlığında geçen dönemde uluslararası sorunların çözümü için sıklıkla diplomasiye değil askerî müdahalelere başvuruldu. Clinton yönetimi Soğuk Savaş döneminin mirası NATO gibi kuruluşları ve ABD'nin diğer bölgesel ittifaklarını tek kutuplu dünyada Amerikan hegemonyasının devamı için kullanmaya başladı. 2000 yılında "Savunma Planlama Rehberi'ni" yazan Paul Wolfowitz "raporu o zaman eleştirenlerin, 7 yıl sonra Pax-Amerikan idealini benimsediğini" vurguladı (Lind, 2006: 129).

Amerikan dış politika yapıcılarının ülkelerinin küresel liderliğinin devamı için stratejik önemde gördükleri dört bölgeden diğer büyük güçleri açıkça dışlayamayacaklarının farkındaydı.

Amerikan dış politika yapıcılarının ülkelerinin küresel liderliğinin devamı için stratejik önemde gördükleri dört bölgeden diğer büyük güçleri açıkça dışlayamayacaklarının farkındaydı. Çin ve Rusya bir kenara bırakılırsa Almanya ve Japonya gibi ABD'nin Soğuk Savaş süresince müttefiki olan ve hâlihazırda topraklarında Amerikan üsleri barındıran ülkelere karşı tavır almak olanaksızdı. ABD'nin Avrupa'da Almanya'yı, Doğu Asya'da Japonya'yı karşısına alarak üstünlük kurması mümkün değildi. Dolayısıyla ABD'nin bu dört bölgede askerî mevcudiyetini meşru hâle getirmek için "haydut devletler" kavramı icat edildi. Doğu Avrupa'da Sırbistan, Orta Doğu'da İran, Irak ve Suriye, Doğu Asya'daysa Kuzey Kore dünya barışını ve güvenliğini tehdit eden devletler olarak ilan edildi. Burma veya Ruanda gibi totaliter diktatörlükler tarafından yönetilen ve soykırımların işlendiği ancak stratejik olarak önemsiz devletler Amerikan dış politikası tarafından göz ardı edildi. Clinton döneminde Bosna ve Kosova'da düzenlenen askerî harekâtlar ABD ordusunun Avrupa'nın güvenliği için vazgeçilmez olduğunu dünyaya gösterdi. Ancak yeni muhafazakârların Orta Doğu'yu yeniden şekillendirmek için kolladıkları fırsat 11 Eylül ile birlikte ayaklarına geldi. Afganistan'da

Irak harekâtı sonucunda bu ülkede kurulacak Amerikan yanlısı bir rejimle hem İran ve Suriye'nin denetlenmesi hem de Suudi Arabistan'daki Amerikan askerî üslerinin Irak'a kaydırılması amaçlanmıştır.

kazanılan askerî başarıdan cesaret alan yeni muhafazakârlar ve Bush, Şii İran ile laik Baas rejiminin kontrolündeki Irak'ı El-Kaide ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen terörizmle mücadelede hedef gösterdi. Bush yönetiminde Irak'ın işgalinin fikir babası olarak ön planda yer alan ve "Wolfowitz of Arabia" anılan Paul Wolfowitz, 1970'lerde Sovyetler Birliği ile mücadele için kullandığı argümanların benzerlerini Saddam liderliğindeki Irak'a karşı gündeme getirdi. Wolfowitz'e göre ABD kötülük ve zorbalığı savunan diktatörler ve totaliter rejimlerle savaşmalıydı. Liberal demokrasinin diktatörlerle mücadelesi her şeyden önce ahlaklı dış politikanın önceliğiydi. Wolfowitz Orta Doğu'daki güç dengesinin korunması uğruna Saddam Hüseyin'in iş başında kalmasını ve ahlaklı dış politikadan taviz verilmesini kabul etmiyordu (Mann, 2004: 29, 76).

Irak harekâtı sonucunda bu ülkede kurulacak Amerikan yanlısı bir rejimle hem İran ve Suriye'nin denetlenmesi hem de Suudi Arabistan'daki Amerikan askerî üslerinin Irak'a kaydırılması amaçlanmıştır. Yeni muhafazakârların beklentilerinin aksine Irak Savaşı ABD için askerî, diplomatik, ekonomik ve ahlaki olarak felaketle sonuçlandı. Saddam rejimi kolaylıkla devrilmesine rağmen Amerikan ordusu Irak'ta işgal sonrası çıkan silahlı ayaklanmaya karşı kifayetsiz kaldı. Dahası ülke radikal İslamcı hareketler için çekim merkezi hâline geldi. Diplomatik açıdan ABD, İngiltere ve İsrail dışında önde gelen müttefiklerinin hiçbirinin desteğini alamadı. Ekonomik açıdan Irak Savaşı'nın maliyeti Bush yönetiminin savaş öncesi beyanlarının çok üstüne çıktı. İktisatçı Joseph Stiglitz'in tahminine göre savaşın maliyeti 3 trilyon dolara ulaştı (Bilmes ve Stiglitz, 2008). Yeni muhafazakârlar için en büyük yıkım Irak'ta Amerikan ordusunun işlediği insan hakları ihlalleri sonucunda ortaya çıkan ahlaki çöküntüydü. Yeni muhafazakârların önde gelen temsilcilerinden Robert Kagan, ABD'nin

"merhametli imparatorluk" kurduğunu, dolayısıyla Amerikan'ın küresel hegemonyasının bütün halklar tarafından memnuniyetle kabul edileceğini yazmıştı (Kagan, 1998: 24-35). Ebu Garip ve Guantanamo'da yaşanan işkence görüntülerinin dünya kamuoyuna yansımaları "merhametli imparatorluk" imajını yerle bir etti.

Vietnam'dan Körfez Bataklığına Militarizm

ABD ordusu Vietnam'da yaşanan askerî mağlubiyetin ve 50.000'den fazla Amerikan askerinin ölümünün ardından gelecekte benzer hezimetlerin yaşanmaması için nerede yanlış yapıldığını sorgulamaya başladı.

ABD ordusu Vietnam'da yaşanan askerî mağlubiyetin ve 50.000'den fazla Amerikan askerinin ölümünün ardından gelecekte benzer hezimetlerin yaşanmaması için nerede yanlış yapıldığını sorgulamaya başladı. Üst düzey generallere göre Vietnam'daki yenilginin en önemli nedeni Başkan Johnson ve ardından gelen Nixon'un orduya yedekleri çağırmaı reddetmesi ve orduya verilen olanakları sınırlayarak, generalleri Vietnam bataklığında tek başlarına bırakmalarıydı. Johnson ve Nixon yedeklerin de katıldığı topyekûn savaşın kendilerine seçimi kaybettireceğinin farkında olarak bütün yükü ve mesuliyeti generallerin sırtına yüklemişti. Olası bir zafer siyasetçilere itibar kazandıracak, askerî yenilginin sorumluluğuydu ordunun üst yönetimine ait olacaktı. Kısaca askerî şartları göz ardı eden siyasetçiler, Amerikan ordusunu siyasi itibar ve kendi çıkarları için kullandılar. 1968-1972 yıllarında Vietnam'daki Amerikan ordusunun komutanı ve 1972-1974 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı yapan Creighton Abrams "Bir daha asla yedekleri çağırılmadan bizi savaşa sokamayacaklar." derken gelecekte ordunun siyasi amaçlar için kullanılmasına set çekiyordu (Kitfield, 1995: 151). Eğer siyasiler savaş istiyorsa ordu, sınırlı ve sonu belli olmayan savaşlara hayır diyecek, ancak topyekûn ve bütün olanakların kullanıldığı, zaferin kesin olduğu askerî müdahalelere onay verecekti. Reagan döneminin Savunma Bakanı Casper Weinberger, Amerikan ordusunun hangi şartlar altında savaşa dâhil

olabileceğinin sınırlarını 1984 yılında çizdi. Weinberger Doktrini olarak nitelendirilen şartlara göre askerî kuvvet kullanımına ancak ulusal çıkarların açıkça tehdit edilmesi hâlinde başvurulabilirdi (Bacevich, 205: 47-48). Savaş öncesinde askerî ve siyasi amaçlar belirlenmeli ve bunların gerçekleştirilmesi için gerekli bütün imkânlar sağlanmalıydı. Halkın ve Kongrenin desteği alınmadan ordu oldubittiye getirilip savaşa sürüklenmemeliydi. Kısaca generaller sonu belli olmayan savaşlar istemiyor, bütün imkânların seferber edildiği hızlı ve çabuk sonuç alınacak şartlar sağlanırsa askerî müdahaleye başvurulabileceğinin altını çiziyordu.

1991 yılındaki Körfez Savaşı, Amerikan ordusunun üst yönetiminin Vietnam sonrasında oluşturduğu savunma stratejisini alt üst etti.

1991 yılındaki Körfez Savaşı, Amerikan ordusunun üst yönetiminin Vietnam sonrasında oluşturduğu savunma stratejisini alt üst etti. Amerikan ordusunun dünya televizyonlarından naklen yayımlanan askerî başarısı sonrasında Norman Schwarzkopf gibi generaller kamuoyunda büyük saygınlık kazanmalarına rağmen, Körfez Savaşı zaferinin ertesinde ordunun üst düzey komuta heyeti askerî konularda karar verme güçlerini kaybettiler. Yüksek teknolojiyle donatılmış Amerikan ordusunun gücünün farkına varan siyasetçiler askerî müdahalelere karar verme sürecinden generalleri dışladı. Körfez Savaşı sonrasında başkanlığa seçilen Clinton ve Demokrat yönetim, Somali'den Kosova'ya birçok bölgede Amerikan ordusunu kullanmaktan çekinmedi. Siyasetçiler Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra bile her yıl 300 milyar dolar harcamaya devam ettikleri ordunun bunu hak etmesi için farklı coğrafyalarda girilecek askerî müdahalelerde başarılı olması gerektiğini düşünüyordu. Amerikan Dışişleri Bakanı Madeline Albright'ın General Colin Powell'a yönelttiği soru bu açıdan anlamlıdır: "Sürekli bahsettiğiniz muhteşem orduyu kullanamadıktan sonra sahip olmanın anlamı nedir?" (Powell, 1995: 576). Clinton döneminde sivillerin militerleştiği ortamda ordu üzerindeki

sivil kontrolü ortadan kalkmış ve Vietnam sonrasında inşa edilen sınırları kesin hatlarla çizilmiş askerî müdahale doktrininin yerini, orduyu dünyanın dört bir yanında savaşlara sokan maceracı politikalar almıştır. 11 Eylül 2001 sonrasında Afganistan'daki savaşın ardından Taliban rejiminin devrilmesiyle Bush ve yeni muhafazakârlar gözlerini Saddam yönetimine çevirmiş ve Vietnam'dan 30 yıl sonra generallerin kaçınmaya çalıştıkları hezimet tekrar yaşanmıştır. Amaçları önceden tanımlanmamış, sonucu belirsiz savaşa Amerikan ordusu sürüklenmiş, Irak'ta kurtarıcı olarak karşılanmayı bekleyen komutanlar kendilerini kanlı iç savaşın ortasında bulmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan ordusunun kazandığı askerî zaferlerin ardından Irak'ta tekrar bataklığa saplanmasıyla, Alman ordularının İkinci Dünya Savaşı'nda 1941 yılından sonra karşılaştığı bozgun ve İsrail ordusunun 1967 savaşından sonra yaşadığı hezimetler arasında paralellikler kurmak mümkündür.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan ordusunun kazandığı askerî zaferlerin ardından Irak'ta tekrar bataklığa saplanmasıyla, Alman ordularının İkinci Dünya Savaşı'nda 1941 yılından sonra karşılaştığı bozgun ve İsrail ordusunun 1967 savaşından sonra yaşadığı hezimetler arasında paralellikler kurmak mümkündür. Alman ordusunun 1941 yılına kadar kazandığı askerî başarılar Hitler ve Nazi liderlerinin daha maceracı stratejiler izlemesine yol açmış ve iki cephede üç dünya devletine karşı verilen savaşta yenilmez olarak görülen Alman ordusu perişan hâlde kalarak savaşı kaybetmiştir. 1967 savaşında İsrail'in aynı anda Ürdün, Suriye ve Mısır'a karşı kazandığı askerî başarılar sonucunda zafer sarhoşluğuna kapılan İsraili siyasetçiler orduyu Lübnan bataklığına sokmaktan çekinmemiştir. 1982 yılında başlayan Lübnan macerası 24 yıl sonra İsrail ordusunun geri çekilmesiyle sonlanmıştır (Bacevich, 2005: 43-44). Aynı şekilde Bosna, Kosova ve Afganistan'da Amerikan ordusunun kazandığı askerî başarılar sonunda Amerikalı siyasetçiler Orta Doğu'yu dönüştürme projesini gerçekleştirmek için Amerikan ordusunu Orta Doğu bataklığına sürüklemiştir.

Sonuç

Bu makale, Bush dönemini Amerikan dış politikasının sürekliliği içinde bir kopuş olarak görmek yerine, Amerikan toplumunda 1960'ların sonrasında yükselen muhafazakârlık, milliyetçilik ve militarizmden beslenen ve Soğuk Savaş mantığı içinde yetişmiş siyasetçilerin iktidarı olarak değerlendirmiştir.

2000-2008 yılları arasındaki Bush dönemi Afganistan ve Irak'ın işgalinin ardından ABD ekonomisini vuran kriz ve Demokrat aday Obama'nın başkanlığa seçilmesiyle son buldu. Realist ve liberal birçok akademisyen bu sekiz yılı Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz gibi üst düzey devlet adamlarının, dış politika konularına vakıf olmayan Başkan Bush'u da etkileri altına alarak bütün dünyaya hükmedecek Amerikan imparatorluğunu kurma planlarını uygulamaya koydukları yanlışlarla dolu bir dönem olarak tanımladılar (Ikenberry, 2002). Bu makaleye Bush dönemini Amerikan dış politikasının sürekliliği içinde bir kopuş olarak görmek yerine, Amerikan toplumunda 1960'ların sonrasında yükselen muhafazakârlık, milliyetçilik ve militarizmden beslenen ve Soğuk Savaş mantığı içinde yetişmiş siyasetçilerin iktidarı olarak değerlendirmiştir. Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz gibi devlet adamlarının 1970'lerin başından bu yana özellikle Nixon, Ford, Reagan ve Bush dönemlerinde önemli görevler üstlendiği düşünülürse Amerikan dış politikasındaki devamlılık daha da belirginleşir. Dahası Afganistan ve özellikle Irak'ın işgali sırasında kullanılan argümanlarla, muhafazakârların altın dönemleri olarak gördükleri Reagan başkanlığında Sovyetler Birliği'ne karşı kullanılan antikomünist söylem arasında çarpıcı benzerlikler bulunmaktadır. Soğuk Savaş döneminde antikomünist temelli dış politikanın Amerikan kimliğinin tanımlanması üzerindeki belirleyici rolü düşünüldüğünde, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla millî kimlikte ciddi çelişkiler ve boşluklar oluştu (Campbell, 1992: 169-170). 1990'lar ABD'de "ötekinin" ortadan kaybolduğu, tarihin sonunun geldiği iddialarının tartışıldığı ve Amerikan millî kimliğinin kime ve neye karşı tanımlanacağı üzerine hegemonik siyasi söylemin kurulamadığı yıllardı. Ancak bu belirsizlik Bush dönemiyle iktidara gelen yeni muhafazakârların, özellikle 11 Eylül sonrasında

hem müdahaleci dış politika izlemeleri hem de bu sayede Amerikan millî kimliğini radikal İslam ve terörizm karşıtlığı temelinde daha milliyetçi ve muhafazakâr olarak yeniden tanımlamalarıyla son buldu.

Extended Summary

This article argues that the United States' strategy during the Cold War that aimed to establish American global hegemony continued with minor modifications since 1991.

In Turkey, there are very few academic studies that objectively analyze the American foreign policy from the U.S. perspective independent of the Turkish-American relations. This article aims to study the recent American foreign policy from the outlook of continuities and changes. It seeks to examine whether the September 11 attacks and subsequent American invasion of Afghanistan and Iraq transformed the United States and its foreign policy. The majority of the academic studies consider these developments as a turning point for the United States. However this article argues that the United States strategy during the Cold War that aimed to establish American global hegemony has continued with minor modifications since 1991. Instead of considering American politics and foreign policy after 1991 as a rupture from the Cold War era and September 11 attacks as a turning point, the author seeks to reveal the continuities in American foreign policy since 1945. Therefore this study starts analyzing Truman's strategy of establishing American global hegemony after the Second World War and how it constructed the Cold War mentality that shaped the world view of American decision makers until today.

When the Cold War ended in late 1980s, the budget of the American army was more than 300 billion dollars and the United States had military bases in more than hundred countries around the world. Due to the increasing size of military after 1945, a coalition of groups had emerged in the United States that was labeled

the 'military-industrial complex' by President Eisenhower. Since these groups had vested interests in high levels of military spending and a permanent war economy, Eisenhower considered them as one of the biggest threats to American democracy. In order to understand the continuity of the high level of American military spending after the end of the Cold War, this article seeks to understand the establishment of the Cold War rationale during the Truman administration and the emergence of the military-industrial complex. Moreover it claims that the preponderance of American military power since the collapse of the Soviet Union explains the current dilemmas of American foreign policy.

While this article examines the underlying causes of the increasing American military interventions since the disintegration of the Soviet Union, it also analyzes their impact on civil-military relations.

While this article examines the underlying causes of the increasing American military interventions since the disintegration of the Soviet Union, it also analyzes their impact on civil-military relations. Indeed the United States experienced problems due to its military might, similar to Germany in the first half of the 20th century and Israel after 1967, that had engendered catastrophic results for these two countries. Rising militarism not only transformed the United States into a rogue state – in the eyes of people in Europe and the Middle East – that seeks to solve its problems with other states by using its overwhelming military power, but also changed the civil-military relationship. On the one hand, the use of American military has become politicized due to the increasing number military interventions. On the other hand, American politics and society have been militarized and American citizens' perceptions about war and military have changed dramatically.

The Protestant evangelicalism and neo-conservative thinking that played an important role in American politics after 1960s against the liberals, the civil rights movement and anti-

During the Bush presidency, this conservative worldview was mingled with aggressive nationalism, which is very different from civic nationalism and more powerful in the south and mid-west of the United States.

Vietnam war protests, contributed significantly to the rise of militarism in the United States. The purpose of neoconservatism was to heal the wounds of the Vietnam War and instigate a counter revolution against the growing liberal and leftist movements in the 1960s. For neoconservatives, the United States had a mission to fight against the evil Soviet Union during the Cold War, while promoting democracy and capitalism all over the world. During the Bush presidency, this conservative worldview was mingled with aggressive nationalism, which is very different from civic nationalism and is more powerful in the South and mid-West of the United States. The result was a global war on terror without a clearly defined strategy and a crusading spirit to transform the Middle East.

Kaynaklar/References

- Ambrose, S. E., Brinkley, D. G. (1993), *Rise to Globalism: American Foreign Policy Since 1938*, London: Penguin Books.
- Ashley, R. K., Walker R. B. J. (1990), *Conclusion: Reading Dissidence/Writing Discipline: Crisis and the Question of Sovereignty in International Relations*, *International Studies*, 34: 367-416.
- Bacevich, A. J. (2005), *The New American Militarism*, New York: Oxford University Press.
- Bilgin, P. (2010), *Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları, Stratejik Araştırmalar*, 8: 69-96.
- Bilmes, L. J., Stiglitz, J. E. (2008), *The Iraq War Will Cost Us 3 Trillion, and Much More*, *The Washington Post*, 9 Mart.
- Booth, K. (1995), *International Relations Theory versus Future*, *International Relations Theory Today*, University Park: Pennsylvania State University Press.
- Booth, K. (2005), *Critical Explorations*, *Critical Security Studies and World Politics*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Campbell, D. (1992), *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Cox, R. (1981), *Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations*, *Millenium Journal of International Studies*, 10: 126-155.
- Frank, T. (2004), *What's The Matter With Kansas?* New York: Henry Holt Company.
- Hoffmann, S. (1987), *An American Social Science: International Relations*, *Janus and Minerva: Essays in the Theory and Practice of International Relations*, London: Westview Press.
- Ikenberry, G. J. (2002), *America's Imperial Ambition*, *Foreign Affairs*, 81: 44-60.
- Kagan, K. (1998), *The Benevolent Empire*, *Foreign Policy*, 111: 24-35.
- Kennan, G. F. (1947), *The Sources of Soviet Conduct*, *Foreign Affairs*, 25: 566-582
- Kimball, W. F. (1998), *Forged in War: Roosevelt, Churchill, and the Second World War*, New York: W. Morrow.
- Kittfield, J. (1995), *Prodigal Soldiers*, New York: Simon and Schuster.
- Krugman, P. (2007), *The Conscience of a Liberal: Reclaiming America From the Right*, New York: Penguin.
- LaFeber, W. (1994), *The American Age: U.S: Foreign Policy at Home and Abroad Since 1896*, New York: Norton.
- Leffler, M.P. (1984), *Strategy, Diplomacy, and the Cold War: The United States, Turkey, and NATO, 1945-1952*, *The Journal of American History*, 71(4):807-825.
- Leffler, M.P. (1993), *A Preponderance of Power: National Security, Truman Administration, and the Cold War*, Stanford: Stanford University Press.
- Lind, M. (2006), *The American Way of Strategy*, New York: Oxford University Press.
- Lippmann, W. (1946), *A Year of Peacemaking*, *Atlantic Monthly*, 177:35-40.

- Lieven, A. (2004), *America Right or Wrong: An Anatomy of American Nationalism*, New York: Oxford University Press.
- McDougall, W. A. (1997), *Promised Land, Crusader State: The American Encounter With the World Since 1776*, New York: Houghton Mifflin.
- Madison, J. (1865), *Letters and Other Writings of James Madison*, Philadelphia: Lippincott.
- Mann, J. (2004), *Rise of the Vulcans: The History of Bush's War Cabinet*, New York: Penguin.
- Marquis, C. (2003), *Muslims Object to Graham*, *New York Times*, 18 Nisan: B10.
- Mearsheimer, J. J., Walt, S. M. (2007), *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Offner, A. A. (2002), *Another Such Victory: President Truman and the Cold War, 1945-1953*, Stanford: Stanford University Press.
- Podhoretz, N. (1980), *The Present Danger: Do We Have the Will to Reverse the Decline of American Power?*, New York: Simon and Schuster.
- Rosenberg, J. (1994), *The Empire of Civil Society*, London: Verso.
- Powell, C. L. (1995), *My American Journey*, New York: Random House.
- Sherry, M. S. (1995), *In the Shadow of War: The United States Since the 1930s*, New Haven: Yale University Press.
- Tyler, P. E. (1992), *U.S. Strategy Plan Calls For Insuring No Rivals Develop*, *New York Times*, 8 Mart: 11.
- Walker, R.B J. (1993), *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*, New York: Cambridge University Press.
- Wallace, H. A. (1946), *The Path to Peace With Russia*, *New Republic*, 115: 401-406.
- Waltz, K. (1979), *Theory of International Politics*, New York: McGraw-Hill.